

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

Asia VN/23656/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n muuttamisesta.

Esityksessä toimeentulotukilakia muutettaisiin siten, että hakija ohjattaisiin hakemaan edullisempaa asuntoa kolmen kuukauden määräajassa, jos hänen asumismenonsa ylittävät tarpeellisen suuruisena pidettävän määrän. Asumismenot huomioitaisiin kuitenkin täysimääräisinä, jos hakijalla on erityinen peruste asumiseen nykyisessä asunnossaan. Asumismenojen rahamääräisestä tasosta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella.

Sosiaaliturvan kokonaisuuden kannalta tarvitaan oikeudenmukainen tukijärjestelmä, jossa huomioidaan koko asumisen tilanne. Tukijärjestelmässä käytettävissä olevaa harkintaa on käytettävä tosiasiallisesti asiakkaan auttamiseksi. Nyt esitettävässä muutoksessa on kyse joidenkin toimentulotuen hakijoiden sekä koko toimeentulotukijärjestelmän kannalta merkittävä muutos. Muutoksen vaikutuksia ei ole pystytty arvioimaan riittävän kattavasti esimerkiksi lapsivaikutuksien osalta.

Esityksellä aiheutetaan se, että Kansaneläkelaitoksen harkintavalta kapenee ja toimeentulotukiasiakkaat tarvitsevat yhä enemmän hyvinvointialueen sosiaalipalveluita. Esityksen toteutuessa tämä täytyy ottaa huomioon hyvinvointialueiden budjetoinnissa ja hyvinvointialueille myönnettävässä rahoituksessa, jotta voidaan varmistaa riittävä resurssi hyvinvointialueiden sosiaalihuoltoon tulevalle asiakasvirralle. Esityksen riskinä on siis, että sosiaalihuollon asiakastyön määrä, lausuntojen määrä, palvelutarpeen arviointi ja päätösten määrä kasvavat. Myös sosiaalisen luototuksen määrä voi kasvaa ja lisäksi yhteiskunnalle kalliiden häätöjen määrä voi kasvaa. Samalla, kun valtioneuvoston talousarvioissa leikataan myös asumisneuvontaan kohdennettuja varoja, on suuri riski, että esityksellä lisätään asunnottomuutta Suomessa. Psykososiaalinen kuormitus on jo nyt sosiaalialan työntekijöille suurin työkyvyn riski. Hallituksen esityksellä aiheutetaan sosiaalialan alan asiantuntijoille lisää kohtuutonta ammattieettistä kuormitusta, jolla on vaikutuksia myös sosiaalialan veto- ja pitovoimatekijöihin.

Toimeentulotuki on tilapäiseksi tarkoitettu sosiaalihuollon viimesijainen tukimuoto. Tällä hetkellä toimeentulotuella kuitenkin täydennetään perusturvaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että henkilön käytettävissä olevat ansiotulot tai perusturva eivät riitä välttämättömien menojen kattamiseen. Toimeentulotukea koskevassa päätöksenteossa tarvitaan aina yksilöllistä harkintaa ja kokonaiselämäntilanteen huomioimista. Viimesijaista toimeentuloturva ei voi toimeenpanna

kaavamaisesti pelkkään laskelmaan perustuen. Toimeentulotuen käsittelyn jakautuminen kahden eri toimijan vastuulle on jo tehnyt toimeentulotuen kokonaisuudesta monimutkaisen. Ja nyt tehtävät esitykset monimutkaistavat tilannetta entisestään.

Asumiseen liittyviä tukia vähennettäessä on otettava huomioon, että erityisesti asumismenot ovat yhteiskunnassa kasvaneet. Siksi on tärkeää huolehtia siitä, että perusturva sekä asumistuki riittävät kohtuullisiin asumismenoihin, jotta toimeentulotukea ei tarvittaisi kattamaan asumisen kustannuksia. Nyt jos esityksen mukaiset toimen toteutuvat, ja samalla asumistukeen kohdistuu leikkauksia, on seuraukset kaikesta heikoimmassa asemassa oleviin merkittävät. Sen lisäksi vaarana on, että tällaisilla tiukennuksilla ilman laajaa vaikuttavuusarviointia lisätään Suomessa jo nyt korkealla olevaa lapsiperheköyhyyttä. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulta ei juurikaan löydy asuntoja, joiden vuokra olisi Kelan mukaan kohtuullinen, ja jotka olisivat vapailla markkinoilla. Kaupungeissa olevien kohtuuhintaisten asuntojen hakijamäärät erityisesti suurissa kaupungeissa ovat niin suuria, että sitä kautta kohtuuhintaisen asunnon löytäminen on hankalaa. Asumismenojen alueellinen vaihtelu on kuitenkin suurta, joka tulee huomioida enimmäisasumismenojen määrittelyssä.

Esityksen kohtaan 7 a §:n 3 momentin mukaisista erityisistä perusteista puuttuu tilanne, jossa hakijalla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta hankkia asuinpaikkakunnaltaan kohtuuhintaiseksi katsottavaa asuntoa. Tässä on otettava huomioon, että edullisemman asunnon hankkiminen 3 kuukaudessa aiheuttaa ongelmia juuri heikoimmassa asemassa oleville ihmisille, joilla ei esimerkiksi ole luottotiedot kunnossa tai elämönhallinnassa on suuria haasteita. On siis täysin mahdollista, että hakijan on tosiasiallisesti mahdotonta saada kohtuuhintaiseksi katsottavaa asuntoa joko elämäntilanteen tai kaupungin vuokra-asuntotilanteen vuoksi.

Talentia toivoo, että sosiaaliturvan kehittämistyötä jatketaan sosiaaliturvakomitean johdolla kokonaisvaltaisesti, eikä tiukennuksia tai leikkauksia tehdä erillisinä hankkeina lainsäädäntöön kohtuuttomalla aikataululla, ja ajeta sitä kautta heikoimmassa asemassa olevia vielä suurempaan ahdinkoon. Talentia toivoo kiinnitettävän erityistä huomiota kokonaisuudessaan perusturvan tasoon. Perusturvan heikkous näkyy monella tavoin sosiaalihuollon laillistettujen ammattihenkilöiden työssä. Huono-osaisuus, talousvaikeudet ja suoranainen köyhyys koskettavat monia sosiaalityön asiakkaita. Ensisijaisten etuuksien matala taso vaikuttaa siihen, että toimeentulotuesta on muodostunut joissakin tilanteissa pitkäaikainen osa perusturvaa. Vaikka Suomen perustuslaki takaa jokaiselle oikeuden välttämättömään toimeentuloon sekä huolenpitoon, Suomi on saanut huomautuksia sosiaaliturvan liian alhaisesta tasosta YK:n sosiaalisten oikeuksien komitealta, Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealta sekä Amnesty Internationalilta. On huolestuttavaa, jos Suomen heikko perusturva on johtamassa yhteiskunnan polarisoitumiseen sekä eriarvoisuuden lisääntymiseen. Sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä on välttämätöntä linjata, mikä on se ihmisarvoisen elämän edellyttämä minimitoimeentulo, joka jokaisella ihmisellä tulee olla käytettävissään.

Rakenteellisena ratkaisuna asuntopolitiikan suuntana tulisi olla kohtuuhintainen asuntotuotanto ja siten kohtuuhintaisen asumisen mahdollistuminen kaikille ilman monimutkaista etuuskombinaatiota. Tällä hetkellä erityisesti suurissa kaupungeissa asiakkailla ei ole mahdollisuutta päästä kohtuuhintaiseen asumiseen, kun asuntoja hakee tuhannet hakijat samanaikaisesti. Asumisen kohtuuhintaisuus tulee ratkaista ensiksi rakenteellisesti yhteiskunnassa ennen kuin voidaan rangaista siitä yhteiskunnan heikoimmassa olevia.

Talentia peräänkuuluttaa hallituksen vastuullisuutta ja nyt menneillään olevien monien sosiaaliturvaan tehtävien muutosten yhteisvaikutuksien arviointia ennen yksittäisten lakien muutoksen toimeenpanoa.

Talentia ei puolla esitetyn muutoksen tekemistä toimeentulotukilakiin.

Erityisasiantuntija

Heidi Pekkarinen

Talentia ry